

право заборонити будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведення обшуку [2]. Як бачимо ч. 3 ст. 236 КПК України фактично передбачає випадки, які формально можна оцінювати як момент затримання особи, що прямо передбачено ст.209 КПК України, і як наслідок, у відповідності до ст. 42 КПК України передбачається й надання такій особі статусу підозрюваного. Але на практиці такого не відбувається, а головне, такого не відбувається не тому, що є чіткі приписи закону, а це не відбувається у супереч таких приписів, що може бути оцінено як недосконалість чинного КПК України. Безсумнівно, вважати підозрюваними всіх, кому слідчий під час обшуку заборонив залишати місце обшуку до його закінчення, особливо тих, хто потрапив до місця обшуку випадково, було б невиправдано та й нерозумно. Зрозуміло, що слідчий не бажає затримувати таких осіб у сенсі застосування до них тимчасового запобіжного заходу, а лише вживає заходів до ефективного завершення обшуку, але це повинно бути чітко зазначено у відповідній нормі КПК України, а не виходити з логіки чи здорового глузду. Отже, з метою усунення недосконалості чинного КПК України у частині визначення моменту набуття особою статусу підозрюваного пропонуємо ч.1 ст. 42 КПК України викласти у такі редакції: «Підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 цього Кодексу, повідомлено про підозру, особа, яка у порядку ст. 208 цього Кодексу затримана за підозрою у вчиненні злочину, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень».

Статтю 209 КПК України викласти у такі редакції: «Особа є затриманою за підозрою у вчиненні злочину з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою у зв'язку з наявністю підстав, передбачених ст. 208 цього Кодексу, які на думку, цієї службової особи мають місце»» [3].

На наш погляд, запропоновані зміни до КПК України цілком здатні вирішити й проблему розмежування затримання і приводу особи під час кримінального провадження.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України, поточна редакція — Редакція від 30.09.2016, підстава – 1401-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (Редакція станом на 18 березня 2018 р.). URL: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Черненко А.П., Семенкова Н.І. Проблеми щодо моменту набуття особою статусу підозрюваного у кримінальному процесі України / А.П. Черненко, Н.І. Семенкова // Протидія злочинності: теорія та практика: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (26 жовтня 2018 року). – Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. – С. 464-467.

Шалгунова С.А.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ЗМІСТ СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕЧНОСТІ СТАТЕВИХ ЗЛОЧИНІВ

Суспільна небезпечність злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості (статевих злочинів) полягає у тому, що вони порушують право на свободу та особисту недоторканість людини, які закріплені ст.29 Конституції України. Статеві (сексуальні) відносини належать до однієї із сфер соціального життя людини і представляють його найбільш закрити, інтимну частину. Реалізуються статеві відносини у шлюбних і позашлюбних контактах гетеросексуального або гомосексуального характеру. У вітчизняному праві статеві стосунки регулюються переважно нормами моралі і нормами сімейного законодавства. Статеві стосунки переважно мають форму шлюбу – за

умови добровільної згоди жінки і чоловіка. Кримінальне право захищає будь-яку особу, незалежно від того, який вид статевих стосунків вона обрала (гетеро- чи гомосексуальний), і кримінальна відповідальність настає тільки у тих випадках, коли статеві стосунки здійснюються всупереч волі або поза волею одного із статевих партнерів (якщо мова йде про осіб, які досягли статевої зрілості і вільні у виборі статевих партнерів). Якщо ж одним із таких партнерів виступає особа, яка не досягла статевої зрілості і вона є неповнолітньою чи малолітньою, то навіть і добровільний характер таких стосунків тягне за собою кримінальну відповідальність, оскільки це порушує нормальний розвиток неповнолітніх осіб обох статей, може призводити до порушення нормального фізіологічного розвитку тощо.

Якщо говорити про найдавніші злочини, то зґвалтування належить саме до них. Іще в Біблії йде мова про наступне: «если же кто в поле встретится с отроковицею обрученною и, схватив ее, ляжет с нею, то должно предать смерти только мужчину, лежавшего с нею; А отроковице ничего не делай, на отроковице нет преступления смертного; ибо это то же, как если бы кто восстал на ближнего своего и убил его. Ибо встретился с нею в поле, и хотя отроковица обрученная кричала, но некому было спасти ее. Если кто-нибудь встретится с девицею обрученною, и схватит ее и ляжет с нею, и застанут их: То лежавший с нею должен дать отцу отроковицы пятьдесят сиклей серебра, а она пусть будет его женою, потому что он опорочил ее; во всю жизнь свою он не может развестись с нею» (Второзаконие, 22).

Як видно із наведеного, давній закон суворо засуджував зґвалтування, а чоловік, який вчинив такий злочин, підлягав смертній карі. Не тягло за собою покарання тільки зґвалтування жінок, які були захоплені під час війни на чужих територіях, і які належали до інших племен.

Зґвалтування, неприродні гріхи плоті (содомія, скотоложство) відносилися до злочинів проти суспільної чистоти нравів і каралося досить суворо за всіх часів в Україні, і належали у XV-XVII століттях до юрисдикції церковних судів [1, с.291]. Тільки з XVII століття, після прийняття Укладення про покарання 1649 року, зазначені види діянь були віднесені до категорії кримінальних справ, що розглядалися кримінальними судами, а не церковними.

Зґвалтування завжди розцінювалося як один із самих тяжких злочинів проти особи, і тому винні особи майже завжди каралися дуже суворо. Це викликано тим, що статеві відносини відіграють виключну роль в житті людей, впливають на рівень та зміст культури суспільства, на ідеологію, психологію, символи. Сама статева потреба є одним із важливих життєвих інстинктів. Карається ж не ця потреба, а антисуспільні способи її задоволення. Хоча цивілізована держава намагається рідше застосовувати силові засоби, зґвалтування, як відомо, караються в усіх країнах. Якщо жертвою гвалтівника стають представники іншої соціальної та ворожої національної групи, злочин виправдовується, навіть і відкрито.

Незважаючи на явну(очевидну) аморальність та злочинність зґвалтування, знаходилися і його захисники. Відомий письменник маркіз де Сад писав: «перейдем к изнасилованию, наиболее вредному, как то может показаться с первого взгляда, из всех видов распутства, ведь насилие якобы наносит человеку оскорбление. Однако же совершенно ясно, что насилие, совершение которого, кстати говоря, доказывається редко и с великим трудом, наносит ближнему несравненно меньше вреда, нежели воровство, так как воруя, мы присваиваем себе чужую собственность, а насилуя, мы такую собственность только портим. Да и в чем, сверх того, обвините вы насильника, если тот ответит, что в действительности, совершенное им злодеяние представляется весьма невинным, поскольку он, злоупотребляя объектом страсти, всего-навсего ускорил приближение того состояния, в котором подобный объект непременно бы очутился, вступив в брак или отдавшись любовному чувству» [2, с.195].

Таким чином, поняття статевої свободи підміняється таким поняттям, як неминучість. Іще одне висловлювання де Сада не потребує будь-яких пояснень: «неужели люди поверят в такую нелепость, будто бы любовное наслаждение с матерью, сестрой или дочерью следует, вообще говоря, считать преступлением».

Рівень зґвалтувань, як одного із найбільш поширених статевих злочинів, не відрізняється в сільській та міській місцевості. Відмінність тільки у тому, що в сільській місцевості жертвами стають у 86% знайомі гвалтівнику дівчата, а в міській – у 75-82% незнайомі. Серед жертв такого насильства у 36,6% є неповнолітні, які мають невеликий життєвий досвід, беззахисні, довірливі, інколи через власну надмірну цікавість, нерозуміння вчинюваних з ними дій легко стають жертвами злочинця. Звичайно, що у такому разі для їх психіки, фізичного здоров'я наступають непоправні наслідки, ставлення до людей, а особливо до чоловіків спотворюється, вони

перетворюються у винуватців всіх проблем та негараздів, що відбуваються на протязі всього їхнього життя. За часом вчинення найбільші показники (64%) спостерігаються у теплий час року: з травня по вересень, тобто, сезонний характер. Поясненням такої сезонності є можливість перебувати тривалий час на вулиці, у місцях відпочинку, а також усамітнитися, знайти місце, де мало людей.

Також велика кількість зґвалтувань відбувається у квартирах, гуртожитках, на дачах. Особливістю зґвалтування є те, що у 20% випадків воно закінчується більш-менш благополучно для жертви, оскільки не виходить за межі замаху. Кожне п'яте посягання не закінчується статевим актом внаслідок того, що жертва активно чинить опір, намагається перешкодити злочинцю виконати злочинний намір. Таким чином, якби жертви більш активно опиралися, намагалися протистояти гвалтівнику, кількість злочинних посягань могла б бути меншою. В тих же випадках, де зґвалтування було вчинено, жертва перебувала у подавленому, пригніченому стані, не могла чинити фізичного опору, хоча мала переваги у фізичній силі над гвалтівником. Невміння активно діяти в екстремальних, складних ситуаціях, психологічна неготовність до опору характеризують жертву зґвалтування.

В той же час, належить враховувати і те, що нестабільність обстановки в державі, зростання кількості тяжких злочинів, безкарність багатьох злочинних проявів, що свідчить про неефективність звернень потерпілих із заявами до правоохоронних органів, страх помсти з боку злочинців – все це підтверджує те, що реальна кількість таких найбільш тяжких статевих злочинів, яким є зґвалтування, набагато більша, ніж офіційно зареєстрована. Багато потерпілих побоюється скомпрометувати своє ім'я і ухиляються від розголосу. Все це робить цифри статистики досить відносними. До того ж, розкриття зґвалтувань часто представляє значні труднощі. Це обумовлено тим, що злочин вчиняється, як правило, без свідків, крім потерпілої особи, а остання з почуття соромливості нерідко повідомляє про факт статевого насильства через деякий час, коли сліди злочину зникають. Також, необхідно мати на увазі, що кримінальне провадження про зґвалтування без обтяжуючих обставин відкривається лише за наявності скарги потерпілої особи (ст.477 КПК України) [3, с.302-305], тобто, відноситься до справ приватного обвинувачення.

Кримінологічне дослідження зґвалтування та інших статевих злочинів дозволяє виділити певні ознаки злочинів даної групи:

1. Одноособовий раптовий напад на жінок, у тому числі малолітніх дівчат та неповнолітніх, жінок похилого віку.
2. Зґвалтування та насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, пов'язані зі спільним вільним дозвіллям в малих групах. В більшості вчиняється неповнолітніми та дорослими злочинцями, переважно молодіжного віку, часто – у формі групового насильства.
3. Зґвалтування та насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом стає результатом контактів спільного дозвілля між чоловіком та жінкою, як правило, це коротке та нетривале знайомство.
4. Зґвалтування та насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом жінок, які перебувають у родинних та сімейних зв'язках з винним, а також тих, які проживають разом або є колегами по роботі.
5. Групові напади на жінок як результат спору одного із членів групи, виконання таким чином програту.

Бібліографічні посилання:

1. Павлов А.С. Курс церковного права. – СПб.: Изд-во «Лань», 2002. – 549 с.
2. Маркиз де Сад. Философия в будуаре или Безнравственные наставники. – М.: Гелеос, 2008. – 52 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 12 трав. 2018 р.: (офіц. текст). – К.: Паливода А.В., 2018. – 408 с.